

медичного характеру, необережність – вина, обнародування закону – оприлюднення закону. Наявність дублетної варіантності, яка найчастіше супроводжує становлення літературної мови і є його побічним наслідком, вважається одним із свідчень недостатньої розвиненості та унормованості мови. Літературна мова виявляє прагнення до поступового зменшення таких дублетів.

Під час вибору одного терміна з синонімічного чи варіантного ряду юридичної термінологічної системи варто уникати архаїзмів, просторіч, діалектизмів, вульгаризмів, які порушують лексичні норми наукової мови: *замочити – вбити, стибрити – вкрати, змитися – втекти, хвіст – заборгованість, акваріум – камера попереднього ув'язнення, гнати порожняк – говорити неправду, капати – доносити, хвіст – стеження, дерев'яний макінтош – труна, аристократ – кишеньковий злодій високої кваліфікації, жиган – злодійський герой*. Із синонімів слід вибрати один, який був би емоційно нейтральним, науково точним, при цьому враховуючи усталені норми права і моралі. Щоб віддати перевагу одному з двох чи кількох синонімів, також необхідно звернутися до етимології слова, виявити семантичні зміни у процесі його термінологізації та ін.

Досліджуваний матеріал засвідчує, що наявність синонімії та варіантності в юридичній термінології як лінгвістичне явище лише відбиває загальну тенденцію терміносистеми до лексичної синонімії, є результатом історії становлення та динаміки її розвитку на сучасному етапі. Подальші перспективи дослідження вбачаємо в розробці питань, пов'язаних із системною організацією юридичної термінології в галузевих терміносистемах української мови.

Література

1. Білецький В. Деякі лінгвістичні проблеми українського термінознавства / В. Білецький // Український правопис і наукова термінологія. Проблеми, норми та сучасність. – Наукове товариство ім. Т. Шевченка. – Філол. секція. – Львів, 1997. – Т. 9. – С. 116–117.
2. Боярова Л. Г. Терміни-синоніми як об'єкт термінографії (на матеріалі ринкової термінології) / Л. Г. Боярова, О. А. Покровська ; [под. ред. В. В. Дубачинського] // *Vocabulum et Vocabularium* : сб. научн. трудов по лексикографии. – Вып. 3. – X. : ХЛО, 1996. – С. 60–62.
3. Даниленко В. П. Русская терминология : опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 246 с.
4. Корж А. В. Українська мова професійного спрямування : [навч. посіб.] / А. В. Корж. – К. : КНТ : ЦУЛ, 2012. – 293 с.
5. Терминология и норма. О языке терминологических стандартов. – М. : Наука, 1972. – 119 с.

Науковий керівник – І. М. Демешко, канд. філол. н., доц.

Юрій Грицевич, м. Луцьк

Діалектна лексика волинськополіських говірок у фольклорних записах О. Кондратович

«Західнополіський діалект у лексикологічному плані досліджено ще недостатньо» [4, с. 41], натомість актуальність вивчення діалектної лексики цього ареалу не викликає сумніву: «Західне Полісся залишається однією з найархаїчніших у лінгвістичному плані частин Слов'янщини, тому місцеві мовні факти є важливим джерелом вивчення історії української мови» [2, с. 3]. Окрім того, у волинськополіських говірках, які становлять ядро західнополіського діалекту, в різні часи розвинулися численні інновації, що часто мають локальне поширення. Отже, Західне Полісся – перспективний регіон для діалектологічних та лінгвогеографічних студій. Мета публікації – простежити лексичні елементи волинськополіських говірок, відображені у фольклорних записах Олександри Кондратович.

Виявлені у матеріалах збірників лексичні діалектизми можна поділити на кілька тематичних груп.

Першу групу складає побутова лексика: *скамниця* 'ослін', пор.: «*Ой у світлиці та й на скамниці ой там плакали та й дві сестрици*» [5, с. 26]; *обрус* 'скатертину', пор.: «*Дякуємо молодусі за тонкіі обруси*» [5, с. 45]; *нависка* 'сумка, виплетена з липової кори, яку вішали через плече', пор.: «*Прискакав горносталик, заглядав до нависки*» [5, с. 100]; *жичка* 'шерстяна або шовкова тасьма',

пор.: «То не з золота, то з жита, червонная жичка пришита» [6, с. 89]; збан 'гличик із ручкою', пор.: «Як у тебе грошей збан, я за тебе дочку 'ддам» [6, с. 178]; серняжсина 'верхній довгополий одяг', пор.: «Стидно буде признаватись, що ти моя рідна мати. Будуть гості в жупанині, а ти будеш в серняжині» [6, с. 191]; веренька 'корзина з лозових прутів', пор.: «Пушов дід по гриби, баба – по опеньки, набрав дід решето, баба – дві вереньки» [7, с. 100].

Другу групу становить лексика весільної обрядовості: *перепій* 'обряд випивання за здоров'я молодих', пор.: «Видрицька голота прип'яла до плота, перепій одбирають, до Гальочки не пускають» [5, с. 17]; *млода*, пор.: «Вставай, пані млода, не лежи, як колода» [5, с. 71]; *зажести* 'добре пригоститись', пор.: «Ой просимо ми вас, зажейте ви у нас – не чужа сторона, не майте сорома» [5, с. 75]; *беседа* 'гостювання; весілля', пор.: «Коровай ноги має, з комори втікає, з комори до хаточки, до любій беседойки» [5, с. 31]; *сваничка* 'сваха', пор.: «Знайся, сваничко, знайся, до нас привітайся – хай ми будимо знати, кого свахою звати» [5, с. 99]; *сирець* 'печений сир як обрядова страва на весіллі', пор.: «Скаче горносталичок через стіл до сванечок, в пазушку заглядає, чи великий сирець має» [5, с. 60]; *спомагати* 'дарувати гроші на весіллі', пор.: «Спомагайте, люди, родини не буде: родина – на Вкраїні, не буде на весіллі» [5, с. 62]; *гостина* 'вгощення на весіллі чи хрестинах', пор.: «Ой добра була, моя матьонко, гостина: моя тецийка двір калиною мостила» [5, с. 69]; *палінка* 'паляниця', пор.: «Ой дайте нам сира, а до сира палінки, до палінки горілки» [5, с. 100].

Третю групу складають лексеми, пов'язані з господарюванням: *рабрина* 'драбина', пор.: «Покрутили, поламали крутії рабрини, що схочимо, те зробимо з чужей дитини» [5, с. 103]; *статочок* 'худоба', пор.: «Хлопцям по кийочку статочок гонити. Дала-лом, дала-лом, статочок гонити» [6, с. 31]; *паль* 'загострений кілок, що відділяє жнивну ниву', пор.: «Уже, женчики, паль, паль, недалечейко край, край» [6, с. 78]; *тащити* 'гребти сіно', пор.: «Я й буду косити, а вони тащити, а ти, молодейка, вечерю варити» [6, с. 83]; *натина* 'лобода', пор.: «Ой наварила вона натини, а сама пішла в перини» [6, с. 87]; *берва* 'стовбур дерева; кладка через річку', пор.: «Де ступлю на берву, тая берва гнеться, помер батько-мати, гостина минеться» [6, с. 164].

Четверту групу становлять діалектизми тематичної групи «людина та її риси»: *лигуха* 'ледарка', пор.: «Мати старая на печі спала, дочка малая з хлопцями грала. Мати – дрімуха, дочка – лигуха» [5, с. 69]; *шопель* 'слиз із носа', пор.: «Дружко коровай ріже, а в його шопель лізе» [5, с. 110]; *слічний* 'гарний; вродливий', пор.: «Ти, дівчино слічна, ти, загубойко вічна. Загубила не 'дного ще й мене, молодого» [6, с. 78]; *братиха* 'братова дружина', пор.: «Брат мене голубить, к серцю пригортає, нелюба братиха скрива поглядає» [6, с. 164].

В аналізованих фольклорних текстах виявлено лексеми на позначення абстрактних понять: *старвік* 'старість', пор.: «Хто тобі на старвік випере сорочку, хто тобі постелить білу постельочку?» [6, с. 131]; *житка* 'життя', пор.: «Ой щоб свині поздыхали, а стайня згоріла, а вже мені приймацькая житка надоїла» [6, с. 159]; *пожданія* 'чекання', пор.: «Ой приїхали два братики з пожданнєм та й запросили в свої сестриці сядання» [5, с. 74].

Виділяємо тематичну групу лексем на позначення різних дій, процесів: *линити* 'бути повним, як лін', *перепичити* 'з'їсти, висмоктуючи кров', пор.: «Як ми летіли, стожки линіли, – перепичили, переїли червачі на печі» [7, с. 86]; *пурнути* 'втопитись', пор.: «Поставили на льоду хатку. Лід розтав – хатка пурнула» [7, с. 100]; *надитися* 'надіятися; сподіватися', пор.: «Пийте, свашечки, нашу горілку гіркую, ой не надьтєся на заправойку ліпшюю» [5, с. 59]; *тенутися* 'зрушити з місця', пор.: «Надворі метелиця – сидімо, не тєньмося, ой надворі туча – ми сидімо тутка» [5, с. 75]; *дотнути* 'допікати; дошкуляти', пор.: «Як не дотнеш ти, то дотне твоя мати: «Було б, синойку, без товару не брати» [6, с. 68]; *одраяти* 'відмовити робити щось', пор.: «І немає, і не буде, одраяти вражі люди. Одраяли, 'дговорили, щоб ми в парі не ходили» [6, с. 121].

Виявлено й інші лексеми, які за браком матеріалу не підлягають класифікації: *ропа* 'піт', пор.: «На явора сонце пече, а з гада ропи тече» [6, с. 180]; *груд* 'підвищене сухе місце серед болота', пор.: «Дід – за вишки, баба – за лопатку, і витягли на груд хатку» [7, с. 100]; *жичка* 'кропива жалка, *Urtica urens* L.', пор.: «Під ножейки – жичку-кропиву, рано-нерано, жичку-кропиву» [6, с. 19]; *сядання* 'сніданок', пор.: «Ой приїхали два братики з пожданнєм та й запросили в свої сестриці сядання» [5, с. 74].

Серед власне лексичних діалектизмів переважають слова із прозорою мотивацією, пор.: *нависка*, пов'язане з *висіти*; *старвік*, пов'язане зі *старий вік*; *лигуха*, пов'язане з *лежати, лягти*; *жичка* 'кропива', пов'язане з *жегти* 'палити'; *братиха*, пов'язане з *брат*; *різво*, пов'язане з *різати*.

Семантичні діалектизми представлено одиницями *зажести*, пор. літ. *зажити* «почати якое жити, вести певний спосіб життя» [8, III, с. 123]; *перепій*, пор. літ. *перепій* «дія і стан за знач.

перепити» [8, VI, с. 250]; *бесіда*, пор. літ. *besida* «розмова з ким-небудь; доповідь; співбесіда» [8, I, с. 162]; *спомагати*, пор. літ. «подавати допомогу кому-небудь» [8, II, с. 373]; *гостина*, пор. літ. «перебування в гостях; гостювання» [8, II, с. 143]; *статочок*, пор. літ. «матеріальна забезпеченість; достаток; доходи» [8, IX, с. 669]; *ропа*, пор. літ. «соляний розчин високої концентрації; насичена солями вода солоних озер» [8, VIII, с. 880].

В опрацьованих матеріалах засвідчено виразні слов'янські архаїзми: *обрус*, пор. псл. **obrusъ* [3, IV, с. 144]; *жичка* 'тасьма', пор. псл. **žica* [3, II, с. 201]; *берва*, пор. псл. **brъvъ* [3, I, с. 168]; *веренька*, пор. псл. **verny* [3, I, с. 353]; *нatina*, пор. псл. **natъ* [3, IV, с. 50]; *надитися*, пор. псл. **naděti* [3, IV, с. 26]; *тенутися*, пор. псл. **teknŭti* [3, V, с. 546]; *дотнути*, пор. псл. **dotъnŭti* [3, V, с. 702]; *груд*, пор. псл. **grŭdъ* [3, I, с. 603].

У складі аналізованих лексем простежено ряд полонізмів: *снядання, пожданя* [5, с. 74]; *слічна* [6, с. 78], *млода* [5, с. 71], *ябло* [7, с. 75], *дзінкуємо* [5, с. 75], *бардзо* [6, с. 118], *одраяти* [6, с. 121], *збан* [6, с. 178]; виявлено в текстах також давній грецизм *скамниця* [3, V, с. 264].

Лексему *сирець* – назву обрядової страви – кваліфікуємо як етнографізм.

Тексти засвідчили також кілька лексико-словотвірних діалектизмів: *серняжина, сваничка, сирець, паль, житка*, окремі лексико-фонетичні: *рабрина, шопель*.

Отже, зафіксовані в записях уснопоетичних текстів діалектизми відображають специфіку лексичної системи волинськополіських говірок, які зберігають виразні лексичні архаїзми та виявляють певні вузьколокальні слова.

Література

1. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок : у двох томах / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : Вежа, 2000. – Т. 1–2.
2. Громик Ю. В. Прислівники відзайменникового походження у західнополіських говірках української мови : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Юрій Васильович Громик ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – К., 1999. – 17 с.
3. Етимологічний словник української мови : у семи томах. – К. : Наук. думка, 1982–2012. – Т. 1–6.
4. Євтушок О. Діалектна лексика Західного Полісся: структурно-семантична та ареальна характеристика / О. Євтушок // Волинь філологічна: текст і контекст. Західнополіські говірки в просторі та часі : зб. наук. пр. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – Вип. 9. – С. 40–47.
5. Кондратович О. П. Весілля на Поліссі. Народні звичаї та обряди / О. П. Кондратович. – Луцьк : Надстир'я, 1996. – 111 с.
6. Кондратович О. П. Калиновий квіт Полісся : Народні пісні / О. П. Кондратович. – Луцьк : Надстир'я, 1994. – 226 с.
7. Кондратович О. П. Українські звичаї. Народина. Коса ж моя... / О. П. Кондратович. – Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2007. – 240 с.
8. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1970–1980.

Науковий керівник – Ю. В. Громик, канд. філол. н., доц.

Лілія Гронь, м. Луцьк

Стилістичні функції займенникових слів у прозовій спадщині М. Хвильового

Займенники широко використовують в різних стилях мови. Хоч займенників у мові дуже мало, їхня роль надзвичайно важлива, адже за частотою вживання вони посідають третє місце (після іменника та дієслова). Найголовнішим ознакою займенників є їхня універсальність в актуалізації висловів мовлення про певні події життя. Основою цієї частини мови є те, що займенникові слова позбавлені точно-виявленого матеріального змісту і дають орієнтовні уявлення про предмети, кількість та ознаки. Займенники мають певне відношення до інших частин мови, але цілком не копіюють їх, бо мають свої семантичні та формальні ознаки.

Займенник був об'єктом досліджень ряду авторів, серед яких С. Бевзенко (історія їх вивчення), В. Ващенко (стилістична роль у мовленні), Й. Дзендзелівський (явище прономіналізації) тощо.